

Gyáni Gábor

GONDATLAN OLVASATOK

Megjegyzések Frojimovics Kinga vitacikkéhez

Ha Frojimovics Kinga gondosabban olvasna, bizonyára nem így írta volna meg cikkét. De lássuk sorjában.

1. Ha figyelmesebben tanulmányozza írásomat, észreveszi, hogy az első bekezdésben nem én, hanem Thomas C. Fox „beszél”, a narrátor-szerző pedig csupán az ő szavait tolmácsolja. Így nem ütközne meg azon, hogy tükörfordításban magyarítom egy 1987-ben Budapesten megalakult kutatócsoport Fox által adott megnevezését. Ez éppúgy lehet a MTA Judaisztikai Kutatócsoportja, mint a Ránki György által szervezett és a Goldmark Alapítvány által finanszírozott akadémiai kutatócsoport.

2. Ha odafigyel arra, ami a Molnár Judit által szerkesztett, magyarul és angolul egyaránt közzé tett tanulmánykötetben olvasható, Frojimovics is észrevenné, hogy Dan Michman korántsem úgy használja a magyar történész, Molnár cikkét, mint valamely „alapvető forrást”; három hivatkozása közül az egyikben ráadásul cáfolja is az idézett szerző egyik állítását. Felfigyelt volna továbbá arra a még fontosabb körülményre, hogy a kötet két további – nemzetközi mércével mérhető – szerzője, a német Christian Gerlach és a kanadai Michael Marrus *egyetlen magyar holokauszttörténész egyetlen munkáját sem idézi, még polemikus célból sem. Vajon miért?*

3. S ha már annyi szó esik cikkében a Yad Vashem „főtörténészéről”, Dan Michmanról, miért mellőzi vajon Frojimovics az izraeli historikusnak az iménti téma, tehát a zsidó tanácsok historiográfiájáról – egy évvel a budapesti kötet előtt – publikált dolgozatát, melyben *egyetlen magyar holokauszttörténész munkáját sem említi!*¹ Az igazat megvallva, egyre kedvezőtlenebb kép körvonalazódik a magyar holokauszttörténészek nemzetközi ismertségéről és elismertségéről, ahogy a vita ezen a Karsai és Frojimovics által kijelölt úton tovább halad előre.

4. Ha Frojimovics Kinga jobban odafigyelne arra, amit olvas, kétszer is meggondolná, hogy leírja a következő mondatot: Gyáninak „nem csupán a Dan Stone könyvében publikáló Thomas C. Foxra kellene hagyatkoznia annak megítélésekor, mennyire ismerik és használják vezető magyarországi holokauszttörténészek írásait napjaink vezető holokauszttörténészei”. Cikkemből világosan kiderül, hogy a kötet 24 historiográfiai tanulmányából 23 esetében *egyetlen magyar holokauszttörténész egyetlen írására sem történik hivatkozás, és Molnár egy szem munkája képviseli egyetlen kötetbeli szerző jóvoltából a magyar kutatást.*²

¹ Dan MICHMAN: *Jewish leadership in extremis = The Historiography of the Holocaust*, szerk. Dan Stone, Palgrave–Macmillan, Basingstoke, 2004, 319–340. Holott a jegyzetekben 75 tanulmányt és könyvet tüntet fel a szerző.

² GYÁNI Gábor: *Helyünk a holokauszt történetírásában*, Kommentár 2008/3., 13.

5. Ha Frojimovics kicsit is elmélyültebben olvasna, nem törne lándzsát velem szemben a források feltárását ambicionáló történetírás mellett a teoretikus, történetfilozófiai megközelítés ellenében. A magyar holokauszt-történeiszket jellemző fogalmi igénytelenség kárhóztatása nem keverendő ugyanis össze Hayden White reprezentációelméletének a számonkérésével, ami nem is történik meg cikkemben. Úgy kerül elő csupán White elmélete, mint ami kiprovokálta a holokauszt-történetírói reprezentálhatóságáról kezdett, máig zajló vitát, és ami tevételesen hozzájárult ahhoz, hogy a történelmi tapasztalat-történetírói megjelenítésének a problémája is reflektorfénybe kerüljön idővel. Ezek valóban kulcskérdések.

A traumatikus élmények forrásául szolgáló ún. „határ-események”,³ amilyen mindenekelőtt a holokauszt, különösen alkalmasak a történelmi megismerést és a történetírói ábrázolás hitelességét illető kételyek és dilemmák újrafogalmazására. „Ez nem a holokauszt egyediségéből, hanem a holokauszt tanulmányozásából fakad, az tette központi jelentőségűvé, hogy megértsük a szélsőséges helyzetekben szerzett [konstruált] tudást és annak továbbítását.”⁴ Ami azért fontos kérdés, mert a holokauszt mint unikális történelmi jelenség fogalmát a pszichoanalitikusan értett *átvitel* lehetetlenségével vagy nehézségével összekapcsoló⁵ történeiszek (Saul Friedländer) szerint oly módon kerülhető el csupán a holokauszt domesztikációja, ha az esemény-történetírói beszámolójában megfelelő módon (*nem közvetlenül referenciálisan*) szóhoz jut végre az esemény átélőinek a tapasztalatait megszólaltató hang is. Mindennek vajmi kevés köze van azonban Hayden White reprezentációelméletéhez, melyet Friedländer mint számára elfogadhatatlant, szélsőségesen relativistának bélyegez.⁶

Hogy kinek mire adok a jövőben követésre nem ajánlott példát, azt ma még nem tudhatom. Látom viszont, hogy Frojimovics Kinga, a szakmabeli „belülálló” feltűnően gondatlanul olvassa számára visszatetsző szövegemet, midőn mások mundérjának a becsületét védendő vitába keveredik velem. Ez felettébb komolytalanná és súlytalanná teszi írásommal szembeni ellenérveit.

Szerkesztőségünk a válaszokkal és viszontválaszokkal a 2008/3. számban megjelent írások vitáját lezártnak tekinti.

³ A fogalomhoz vö. Dominick LACAPRA: *Writing History, Writing Trauma*, Johns Hopkins UP, Baltimore, 2001.

⁴ Peter FRITZSCHE: *The Holocaust and the knowledge of murder*, *The Journal of Modern History* 80. (2008. szeptember), 613.

⁵ Erről lásd Dominick LACAPRA: *Representing the Holocaust: reflections on the historian's debate = Probing the Limits of Representation. Nazism and the „Final Solution”*, szerk. Saul Friedländer, Harvard UP, Cambridge (Mass.), 1992, 110.

⁶ Saul FRIEDLANDER: *Introduction = Probing the Limits of Representation*, 7.